

УДК 35.071.1

І. М. Волков

Є. О. Каплун

ПРОБЛЕМНЕ ПИТАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З КОНВОЮВАННЯ, ЕКСТРАДИЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПІДСУДНИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У СКЛАДІ СУДОВОЇ ВАРТИ З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Проведено аналіз проблемного питання щодо протиріччя між тлумаченням Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР, і нормативними документами з питань організації та виконання службово-бойових завдань судовими вартами з конвоювання.

Ключові слова: Конвенція, Європейський суд з прав людини, судова варта з конвоювання, Національна гвардія України, умови тримання підсудного, зала судового засідання, підзона для підсудних у залі судових засідань, план охорони.

Постановка проблеми. Дотепер відповідно до нормативних документів з питань організації та виконання службово-бойових завдань судовими вартами з конвоювання [5, 6], які споряджуються від військових частин Національної гвардії України з метою забезпечення охорони підсудних (засуджених) у судових установах, передбачалось їхнє тримання у підзоні для підсудних у залах судових засідань для розгляду кримінальних справ, відгородженій стаціонарними металевими загороджувальними ґратами, що відокремлюють підсудних від складу суду і присутніх громадян. З урахуванням цієї вимоги проводилось обладнання залів судових засідань для розгляду кримінальних справ у судах загальної юрисдикції України металевими конструкціями (клітками) для тримання у них підсудних (засуджених) під час судового розгляду кримінальних проваджень. Для забезпечення саме такого порядку тримання спеціального контингенту штабами військових частин Національної гвардії України, у штаті яких перебувають підрозділи з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних, розробляються плани охорони судових варт з конвоювання, які регламентують порядок організації цього виду службово-бойової діяльності та встановлюють обсяг прав і обов'язків особового складу, що залучається до несення служби у вартах з конвоювання.

Проте Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР, визначає, що тримання підсудних (засуджених) у підзоні для підсудних у залі судових засідань до винесення вироку головуючим у судовому засіданні (колегією суддів) може бути ознакою нелюдського поводження з підсудним (засудженим), а також приниженням його особистої гідності. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово розглядав скарги громадян різних країн, предметом яких було оскарження дій судових і правоохоронних органів щодо тримання підсудних (засуджених) у місці, обгородженому металевими прутами, з перекриттям із дроту (металева клітка) під час розгляду судами кримінальних справ (проваджень). При цьому ЄСПЛ визначився, що це є порушенням ст. 3 Конвенції [3], і заявники набули право на отримання відповідних сатисфакцій у вигляді грошового відшкодування завданої такими порушеннями шкоди.

У зв'язку з викладеним вище можна зробити висновок, що виникає протиріччя між тлумаченням Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР, і нормативними документами з питань організації та виконання службово-бойових завдань судовими вартами з конвоювання [5, 6].

Мета статті – визначення шляхів регулювання питань організації та практичного виконання службово-бойових завдань судовими вартами з конвоювання в частині тримання підсудних (засуджених) під час проведення судового процесу в залах засідань для розгляду кримінальних справ з огляду на європейську практику дотримання прав людини під час здійснення правосуддя.

Виклад основного матеріалу. З початком сучасного етапу розвитку української державності Україна проголосила себе як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Ці основні принципи державотворення були законодавчо закріплені 28 червня 1996 р. під час схвалення Верховною Радою України Конституції України – надзвичайно важливого Основного закону держави.

Згідно зі ст. 1 Конституції Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України) [1].

Відповідно до ст. 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Основний закон України має найвищу юридичну силу, його норми є нормами прямої дії. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України й повинні відповідати їй. Конституційний Суд України в рішенні у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо конституційності положень ст. 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) висловив таку правову позицію: “верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а

включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства” [10].

Згідно із ч. 1 ст. 9 Конституції України та ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV “Про міжнародні договори України” чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України і застосовуються вони у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Міжнародні договори України, які набрали чинності у зазначеному законом порядку і встановлюють інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідних актах законодавства України, мають перевагу над внутрішньодержавними законодавчими актами.

У частині 2 ст. 9 Конституції України встановлено, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Основному закону України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Таким чином, з урахуванням викладеного можна зробити висновок, що міжнародні договори, які пройшли ратифікацію, за своєю юридичною силою є вищими за національні закони.

Особливе місце серед міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, належить Конвенції [2], ратифікованій Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР “Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції”. З часу схвалення парламентом України закону про ратифікацію Конвенції наша держава взяла на себе низку важливих зобов'язань у сфері захисту прав людини і основоположних свобод.

Зокрема, це визнання Україною юрисдикції Європейського суду з прав людини (ст. 32, 46 Конвенції), яка поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, а також виконання остаточних рішень ЄСПЛ у справах проти України.

Законом України “Про Національну гвардію України” від 13 березня 2014 р. було

законодавчо визначено правові засади організації та порядку діяльності Національної гвардії України, її загальну структуру, функції та повноваження.

Відповідно до підпункту 3¹ п. 3 Розділу VIII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону [4] встановлено, що тимчасово до визначення на законодавчому рівні іншого суб’єкта виконання відповідних функцій Національна гвардія України продовжує здійснювати:

конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, до Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, апеляційних судів з розгляду цивільних і кримінальних справ, місцевих загальних судів, перелік яких визначається Міністром внутрішніх справ України, та відповідних установ виконання покарань, попереднього ув’язнення (крім гауптвахт) та ізоляторів тимчасового тримання, а також охорону їх у залі суду;

конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі під час їх екстрадиції;

участь у розшуку, переслідуванні і затриманні осіб, взятих під варту, осіб, засуджених до позбавлення волі або арешту, які втекли з-під варту.

Порядок організації виконання зазначених функцій, у тому числі порядок взяття та зняття з обслуговування Національною гвардією України судів, організації військових і спеціальних перевезень затверджуються Міністром внутрішніх справ України.

Здійснення Національною гвардією зазначених функцій відбувається шляхом планування, організації та практичного виконання службово-бойових завдань особовим складом стрілецьких підрозділів з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних Національної гвардії України, які залучаються до несення служби у складі відповідних варт з конвоювання.

Одним із видів несення вартової служби є судові варту, які споряджуються від стрілецьких підрозділів для виконання завдань з конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених із установ попереднього ув’язнення до судів та охорони їх під час судових засідань, а також конвоювання їх у зворотному напрямку за місцем дислокації військових частин.

Конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених до суду військова частина розпочинає після затвердження акта міжвідомчої комісії про прийняття суду на обслуговування.

В акті міжвідомчої комісії поряд з іншими вимогами зазначаються характеристика залів судових засідань для розгляду матеріалів кримінальних проваджень (кримінальних справ) (далі – зали судових засідань), камер для тримання обвинувачених (підсудних), засуджених (далі – камери), а також приміщень, виділених для розміщення особового складу варту, опис фактичної укріпленості суду та розкриваються інші питання, які впливають на можливість виконання завдань з конвоювання особовим складом судових варт у відповідній судовій установі.

Нормативною базою, яка регулює питання обладнання судових установ загальної юрисдикції, є Державні будівельні норми “Будинки і споруди. СУДИ” ДБН В.2.2-26:2010, затвержені наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 17.05.2010 р. № 175.

Відповідно до п. 6.2.1.6 ДБН В.2.2-26:2010 підзону для підсудних у залах судових засідань для розгляду кримінальних справ слід відгороджувати стаціонарними металевими загороджувальними ґратами, що відокремлюють підсудних від складу суду і присутніх громадян. Габарити металевих стаціонарних огорож для тримання підсудних під час судового процесу в залі засідань залежать від передбачуваної кількості підсудних і кількості рядів їх розміщення, що визначається завданням на проектування. За кількості підсудних не більше 5 осіб розміри такої огорожі повинні становити не менше ніж 1 м × 4 м або 1,5 м × 2,5 м; за кількості підсудних від 5 до 10 осіб (де розміщення підсудних передбачається у два-три ряди) розміри підзони повинні бути не менше ніж 2,5 м × 4 м тощо.

Згідно з п. 7.1.8 ДБН В.2.2-26:2010 металеві загороджувальні ґрати, що захищають з усіх боків місце для розміщення підсудних під час проведення судових процесів у залах судових засідань для розгляду кримінальних справ, повинні бути заввишки не менше ніж 2,2 м і мати ґратчасте металеве перекриття. Загороджувальні ґрати повинні мати двері розміром 2,0 м × 0,85 м. Допускається

передбачати загороджувальні ґрати заввишки до стелі залу судових засідань.

У процесі проектування зони для тримання підсудних (засуджених) під час проведення судового процесу в залах засідань для розгляду кримінальних справ замість металевих загороджувальних ґрат можливим є використання огорожі зі спеціального куленепробивного скла. При цьому зону для тримання підсудних належить обладнати спеціальними переговорними пристроями для спілкування з учасниками судового процесу.

Таким чином, безумовною вимогою для початку виконання завдань з конвоювання особовим складом варт є обладнання приміщень суду загальної юрисдикції відповідно до Державних будівельних норм і, зокрема, обладнання зони для тримання підсудних (засуджених) під час проведення судового процесу в залах засідань для розгляду кримінальних справ металевими загороджувальними ґратами для забезпечення належного режиму охорони підсудних (засуджених) та безпеки всіх осіб, присутніх у залі судового засідання.

Нормативною базою, яка на цей час безпосередньо регулює порядок несення вартової служби судовою вартою з конвоювання, обсяг прав та обов'язків особового складу варті і використовується у практичній діяльності відповідних підрозділів з конвоювання, є Статут бойової служби військ внутрішньої та конвойної охорони, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 1994 р. № 761-22.

Поряд із цим порядок організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, додержання законності, забезпечення надійної охорони під час проведення судових засідань та в перервах між ними встановлений Інструкцією з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, яка затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної судової адміністрації України, Генеральної прокуратури України від 26.05.2015 р. № 613/785/5/30/29/67/68, зареєстрованим у

Міністерстві юстиції України 11 червня 2015 р. за № 698/27143.

Відповідно до ст. 288 Статуту [5] у судових установах чатові виставляються біля камер з підсудними і в залі судового засідання біля бар'єра, за яким перебувають підсудні. Поряд із цим, згідно зі ст. 130 Статуту [5] начальнику варті заборонено змінювати передбачені постовою відомістю розстановку особового складу за постами та графік несення служби особами варті, крім випадків посилення охорони об'єктів.

Згідно з пунктом 11 Інструкції [6] у залі судового засідання місце для тримання обвинувачених (підсудних), засуджених обладнується загородженнями відповідно до вимог ДБН.

Пунктом 27 Інструкції [6] передбачено, що за розпорядженням головуючого в судовому засіданні (судді-доповідача) начальник варті дозволяє спілкування обвинуваченому (підсудному), засудженому із захисником, прокурором і при цьому обвинувачений (підсудний), засуджений з-під охорони не звільняється.

На відповідний суд, що обслуговується військовою частиною, розробляється план охорони [5, ст. 20]. План охорони складається із схеми охорони, таблиця постів, інструкцій начальникові варті, його помічникам, розвідному та бойового розрахунку для дій за надзвичайних обставин й у разі подій (напад, втеча, непокора, пожежа, аварія тощо). Він підписується начальником штабу і затверджується командиром частини [5, ст. 21].

Отже, посадові особи судової варті з конвоювання, що споряджується від військової частини, у своїх діях обмежені приписами, викладеними у плані охорони, який, у свою чергу, розробляється на підставі вимог Статуту бойової служби військ внутрішньої та конвойної охорони, Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, а також залежно від фактичних умов і рівня обладнання кожної окремої судової установи.

Аналіз зазначених норм дає змогу зробити висновок, що начальник судової варті під час виконання своїх обов'язків у судовій установі зобов'язаний забезпечити охорону підсудних (засуджених) під час проведення судового процесу в залах засідань для розгляду

кримінальних справ, шляхом конвоювання підсудних (засуджених) за маршрутом, визначеним планом охорони, від камер суду до підзони для підсудних у залах судових засідань для розгляду кримінальних справ, відгородженої стаціонарними металевими загороджувальними ґратами відповідно до вимог ДБН, та в подальшому шляхом виставлення і несення служби чатового в залі судового засідання біля бар'єра, за яким перебувають підсудні.

Разом із цим аналіз порядку розгляду кримінальних проваджень у судах загальної юрисдикції свідчить, що усталеною є практика прийняття головуючим у судовому засіданні або колегією суддів ухвали про надання дозволу на перебування підсудного (засудженого) поза межами підзони залу судового засідання, огороженої металевими ґратами, та поруч зі своїм захисником. Цей порядок перебування підсудного (засудженого) під час судового засідання суперечить вимогам керівних документів з організації служби з конвоювання [5, 6].

Така судова практика українських судових установ ґрунтується перш за все на усталеній правовій позиції Європейського суду з прав людини, що формується під час розгляду скарг фізичних осіб на порушення державами, громадянами яких є ці фізичні особи, Конвенції про захист прав і основоположних свобод 1950 р.

Європейський суд з прав людини неодноразово розглядав скарги, які стосуються дотримання прав підсудних під час судового розгляду справ у кримінальному провадженні. У своїх рішеннях ЄСПЛ зазначав, що ст. 3 Конвенції захищає одну із фундаментальних цінностей демократичного суспільства.

Відповідно до ст. 3 Конвенції [2] поводження визнається нелюдським при досягненні мінімального рівня жорстокості. Оцінка цього мінімального рівня є відносною: вона залежить від усіх обставин справи, таких, як тривалість такого поводження, його фізичні та психічні наслідки. Суд вважає поводження за “нелюдське”, оскільки, *inter alia*, воно було умисним, застосовувалося впродовж кількох годин поспіль і призводило або до справжніх тілесних ушкоджень, або до гострих фізичних чи душевних страждань. Поводження, на думку Суду, було “таким, що принижує гідність”, якщо воно мало на меті викликати у постраждалих почуття страху, муки і меншовартості, а відтак, принизити та зневажити (рішення у справі “Кудла проти Польщі”).

У 2012 р. у справі “Свинаренко і Сляднєв проти Росії” [9] Страсбурзький суд визнав порушення прав Олександра Свинаренка і Валентина Сляднєва, які скаржилися на те, що їх поміщали в спеціальну металеву клітку на час розгляду порушених в їх відношенні кримінальних справ. Влада Російської Федерації стверджувала під час розгляду справи, що тримання заявників у клітці в залі суду є заходом, спрямованим на забезпечення звичайної безпеки.

Однак ЄСПЛ присудив Свинаренку і Сляднєву близько 15 тисяч євро як компенсацію. Представники відповідача наполягали на перегляді цього рішення у Великій палаті, яка в липні 2014 р. підтвердила первісне рішення ЄСПЛ у цій справі.

На початку 2017 р. ЄСПЛ оприлюднив рішення у справі “Воронцов та інші проти Росії”. Високий суд визнав, що тримання підсудних у металевій клітці під час судового процесу принижує почуття їх власної гідності, та ухвалив виплатити на користь заявників 18 тисяч євро.

Основні позиції цього рішення ґрунтувалися на такому.

Постановою Великої палати у справі “Свинаренко і Сляднєв проти Росії” від 17 липня 2014 р. Європейський суд з прав людини встановив порушення відповідачем п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з надмірно тривалим розглядом кримінальної справи стосовно Олександра Свинаренка і Валентина Сляднєва та ст. 3 Конвенції – у зв'язку з триманням обвинувачених у залі суду в ході зазначеного судового розгляду в місці, обгородженому металевими прутами, з перекриттям з дроту (металева клітка).

Аргументи відповідача про те, що тримання обвинувачених у металевій клітці було спрямовано на запобігання можливій втечі, припинення неправомірної поведінки підсудних та їх захист від постраждалих були відхилені як такі, що не відповідають ст. 3 Конвенції (п. 121 рішення [9]), та у зв'язку з тим, що не було надано доказів наявності загрози безпеки в судовому засіданні, яка виправдовувала б тримання заявників у металевій клітці, а також того, що Суд взагалі розглядав питання про наявність такої загрози і необхідність застосування до заявників відповідних заходів (п. 137 рішення [9]).

З урахуванням викладеного Високий суд визнав, що “виставлення заявників на публічний огляд у клітці повинно було підірвати їхню репутацію і повинно було викликати в них почуття приниження, безпорадності, страху, занепокоєння та неповноцінності” (п. 129 рішення [9]).

Крім того Високий суд установив, що з урахуванням попередньої практики Європейського суду використання металевих кліток належить до питань справедливості судового розгляду, у тому числі презумпції невинуватості, права підсудного на ефективну участь у судовому розгляді й отримання ним реальної та ефективної правової допомоги (п. 132 рішення [9]).

З огляду на викладене вище Високий суд зробив висновок про те, що саме по собі тримання підсудного у металевій клітці у залі суду з урахуванням його об’єктивно принизливого характеру не відповідає нормам цивілізованої поведінки в демократичному суспільстві, є приниженням людської гідності та порушує ст. 3 Конвенції (п. 138 рішення [9]).

Аналогічні по суті висновки у процесі розгляду питання тримання особи в металевій клітці були зроблені Європейським судом з прав людини під час розгляду справи Кулика проти України (заява 34515/04, рішення від 02 лютого 2017 р.). При цьому Суд постановив, що тримання особи під вартою у металевій клітці під час суду само по собі – приймаючи до уваги його об’єктивно принижуючий характер, не сумісний зі стандартами цивілізованої поведінки, які є відмінною рисою демократичного суспільства, – є образою людської гідності в порушення ст. 3 Конвенції (див. см. *Svinarenko and Slyadnev v. Russia* ([GC], № 32541/08 і 43441/08, § 138, ECHR 2014 (п. 119 рішення [8])). Суд зазначає, що тримання підсудних, навіть тих, хто не був засуджений, у металевих клітках під час судових слухань видається стандартною процедурою в Україні. Він також зазначає, звертаючись до цієї справи, що Уряд не надав будь-яких доказів наявності актуального і конкретного ризику безпеки в залі суду, який вимагав би, щоб заявник, якого охороняли троє офіцерів, знаходився у металевій клітці під час слухань у його справі. Відповідно мало місце порушення ст. 3 Конвенції у цьому відношенні (п. 120, 121 рішення [8]).

Прийняті Європейським судом з прав людини рішення по суті скарг в частині тримання підсудних осіб у металевих клітках зумовили зміну правової позиції суддів судів загальної юрисдикції України під час вирішення аналогічних питань при розгляді кримінальних проваджень.

Таким чином, під час виконання службово-бойових завдань особовим складом підрозділів Національної гвардії України у складі судових варт з конвоювання у процесі судового розгляду кримінальних проваджень наявна неузгодженість нормативно-правової бази, яка регулює цю сферу діяльності, з усталеною практикою ЄСПЛ та національною судовою практикою і як наслідок – наявна неповна визначеність правомірності дій особового складу судових варт під час виконання службово-бойових завдань з конвоювання підсудних (засуджених) у процесі судового розгляду кримінальних проваджень.

Можливими наслідками такого стану справ є створення умов для порушення особовим складом судових варт з конвоювання планів охорони, відсутність чіткої регламентації дій особового складу в умовах ускладнення обстановки під час несення служби, зниження рівня захищеності особового складу судових варт з конвоювання від притягнення до відповідальності (дисциплінарної, адміністративної, кримінальної) за порушення вимог, передбачених різними нормативно-правовими актами та внаслідок подвійних стандартів при виконанні однакових службових обов’язків.

Усе зазначене вище вимагає аналізу існуючих правових норм з подальшим проведенням узгоджувальних змін нормативно-правової бази з цього питання, з наступним коригуванням планів охорони судових варт з конвоювання. Однак коригування нормативно-правових актів, у тому числі й актів локальної дії, потребує певного часу, протягом якого уповноважені суб’єкти продовжуватимуть здійснювати відповідну діяльність.

У цей період особовий склад підрозділів і частин Національної гвардії України не може бути звільнений від виконання службово-бойових завдань у судових вартах з конвоювання.

Висновки

Як можливий шлях регулювання викладеного вище проблемного питання пропонується визначити такі заходи.

У напрямку нормативного врегулювання (на рівні суб'єктів нормотворення: Кабінет Міністрів України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство юстиції України, Верховний Суд України, Державна судова адміністрація України, Генеральна прокуратура України):

1. Розроблення, прийняття та введення в дію Статуту бойової служби підрозділів з конвоювання Національної гвардії України, або Положення з конвоювання Національної гвардії України.

2. Внесення змін до Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної судової адміністрації України, Генеральної прокуратури України від 26.05.2015 р. № 613/785/5/30/29/67/68, в частині встановлення нового порядку тримання підсудних (засуджених) під час проведення судових засідань з розгляду кримінальних проваджень.

3. Внесення змін до Державних будівельних норм "Будинки і споруди. СУДИ. ДБН В.2.2-26:2010", затверджених наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 17 травня 2010 р. № 175, зокрема до п. 6.2.1.3 ДБН, з метою відокремлення з підзони для решти учасників судового процесу (прокурора, адвокатів, секретаря судового засідання) та кафедри свідків, що примикає до неї, окремої підзони для адвокатів, підсудних і конвою.

У напрямку практичного врегулювання проблеми, на підставі вимог чинних на цей час нормативно-правових актів (на рівні структурних складових Національної гвардії України):

1. Здійснення оперативного інформування щодо вимог чинного законодавства, яке стосується використання практики ЄСПЛ у роботі національних судів загальної юрисдикції, за підпорядкованістю по лінії Головного управління Національної гвардії України – оперативно-територіальні

об'єднання Національної гвардії України – військові частини Національної гвардії України – підрозділи військових частин – особовий склад, який залучається до несення служби.

2. Прийняття командуванням Національної гвардії України рішення щодо можливості забезпечення охорони підсудних (засуджених) поза межами зони залу судового засідання, огороженої металевими ґратами, або скляної кабіни та поруч із захисником, виключно на підставі ухвали головуючого судді (колегії суддів) під час судових засідань з розгляду кримінальних проваджень.

3. Видання органом військового управління – Головним управлінням Національної гвардії України та доведення до підпорядкованих військових частин відповідних розпоряджень щодо коригування порядку організації та несення служби судовими вартами з конвоювання в частині можливості забезпечення охорони підсудних (засуджених) поза межами зони залу судового засідання, огороженої металевими ґратами, або скляної кабіни та поруч із захисником.

4. Внесення змін до планів охорони судових варт з конвоювання, які б передбачали можливість забезпечення охорони підсудних (засуджених) поза межами зони залу судового засідання, огороженої металевими ґратами, або скляної кабіни та поруч із захисником шляхом виставлення чатових у залі судового засідання, у тому числі й у підзоні для решти учасників судового процесу, зокрема адвокатів.

5. Проведення інструктажів та відповідної роз'яснювальної роботи серед особового складу, який безпосередньо залучається до виконання службово-бойових завдань у складі судових варт з конвоювання, командирів підрозділів, військових частин і з'єднань Національної гвардії України з питань порядку організації та несення служби судовими вартами з конвоювання і документального забезпечення цього порядку під час безпосереднього несення служби.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Текст] : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Текст] [ратифіковано

Законом від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР] // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13 ; 2006. – № 32.

3. Про міжнародні договори України [Текст] : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 35. – С. 11. – Ст. 2317.

4. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13 березня 2014 р. № 876-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 24. – С. 9. – Ст. 728.

5. Статут бойової служби військ внутрішньої та конвойної охорони [Текст] [затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 1994 р.]. – Київ, 1994.

6. Інструкція з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів [Текст] [затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної судової адміністрації України, Генеральної прокуратури України від 26.05.2015 р. № 613/785/5/30/29/67/68] // Офіційний вісник України. – 2015. – № 49. – С. 107. – Ст. 1589.

7. Будинки і споруди. СУДИ. ДБН В.2.2-26:2010: Державні будівельні норми [Текст] [затв. наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва

України від 17 травня 2010 р. № 175]. – Київ : Мінрегіонбуд України, 2010.

8. Справа Кулика проти України [Текст] : рішення Європейського суду з прав людини від 02 лютого 2017 р. // Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи, 2017.

9. Справа “Свинаренко та Сляднєв проти Росії” [Текст] : рішення (витяги) Європейського суду з прав людини від 17 липня 2014 р. // Рада Європи / Європейський суд з прав людини, 2015 (Переклад замовлено за підтримки Цільового фонду “Права людини” Ради Європи).

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004 [Текст] // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – С. 41. – Ст. 2975.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2017 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків, Україна

УДК 35.071.1

И. Н. Волков, Е. А. Каплун

ПРОБЛЕМНЫЙ ВОПРОС СЛУЖЕБНО-БОЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ ПО КОНВОИРОВАНИЮ, ЭКСТРАДИЦИИ И ОХРАНЕ ПОДСУДИМЫХ ВО ВРЕМЯ ВЫПОЛНЕНИЯ ЗАДАЧ В СОСТАВЕ СУДЕБНОГО КАРАУЛА С УЧЕТОМ ПРАКТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Проведен анализ проблемного вопроса, касающегося противоречия между толкованием Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод, которые ратифицированы Законом Украины № 475/97-ВР от 17 июля 1997 г., и нормативными документами по вопросам организации и выполнения служебно-боевых задач судебными караулами по конвоированию.

Ключевые слова: Конвенция, Европейский суд по правам человека, судебный караул по конвоированию, Национальная гвардия Украины, условия содержания подсудимого, зал судебного заседания, подзона для подсудимых в зале судебного заседания, план охраны.

UDC 35.071.1

I. M. Volkov, Ye. O. Kaplun

PROBLEMATIC ISSUES OF SERVICE AND FIGHTING ENGAGEMENT OF CONVOYING, EXTRADITION AND PROTECTION OF THE DEFENDANTS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE DURING PERMANENCES WITH JUDICIAL GUARD INCLUDING WORK EXPARIENCE OF EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

It carried out a review of the problem question about the interpretation of the European Convention of Human Rights and Fundamental Freedoms which was ratified by the Law of Ukraine № 475/97-BP of July 17, 1997 and normative documents on service and fighting management and performance by convoying judicial guard.

Up to this day according to the normative documents on service and fighting management and performance by convoying Judicial guard, which are equipped from military units of the National Guard of Ukraine in order to protect the defendants in courts of Justice their detention was foreseen in the subzone for accused in the courtroom for consideration of criminal cases, that were detached by stationary metal barriers that separate defendants from composition of court and audience. Taking into account this requirement, the courtrooms for consideration of criminal cases in courts of general jurisdiction of Ukraine were equipped by metal constructions (care) for retention of the defendants during criminal proceeding.

The European Convention of Human Rights and Fundamental Freedoms says that the detention of the defendants in the subzone for accused in the courtroom before delivering a judgment by the Head of court hearing (panel of judges) may be a sign of inhuman treatment as well as abasement of human dignity.

The European Court of Human Rights has continually handled claims of the natives of different countries about lodging a complaint about judicial and law enforcement agencies actions on the holding of defendants in a place fenced by metal bars with overlapping from bars (metal code) during consideration of criminal cases by the courts. As the same time, ECHR decided that it is a violation of clause №3 and the applicants had the right to receive the corresponding satisfaction in the form of pecuniary recompense.

The offered ways of regulation of the organizational questions and service and fighting performance by convoying judicial guard, the detention of defendants during judicial process in the convention rooms for the consideration of criminal cases in the context of the European practice of observance of human rights during implementation justice.

Keywords: *Convention, European Court of Human Rights, convoying judicial guard, The National Guard of Ukraine, hold condition of defendant, courtroom, subzone for accused in the courtroom, plan of protection.*

Волков Ігор Миколайович – старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України

Каплун Євген Олександрович – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України